

Logopedė Viktorija Valkavičiūtė

Noriu tėvelius supažindinti su logopedo atliekamomis pareigomis lopšelyje-darželyje, pristatyti vaiko kalbos raidos ypatumus nuo 1 iki 7 metų, supažindinti su dažniausiai sutinkamais kalbos ir kalbėjimo sutrikimais, jų atsiradimo priežastimis bei požymiais ir pateikti keletą mažųjų kalbos ugdymo patarimų.

Logopedas darželyje teikia specialiąją pedagoginę pagalbą vaikams, turintiems kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. **Logopedo darbo tikslas:** laiku nustatyti kalbos ir kitus komunikacijos sutrikimus ir bendradarbiaujant su pedagogais ir ugdytinių tėvais juos įveikti.

Logopedas darželyje:

- Nustato vaikų kalbos/kalbėjimo sutrikimus, jų priežastis ir parenka optimalius šių sutrikimų įveikimo būdus ir metodus.
- Dirba su vaikais individualiai ir pogrūpiams, taiko specialiojo poveikio priemones kalbos, kalbėjimo bei komunikacijos sutrikimams įveikti. Lavina sutrikusias funkcijas, taiko specialius darbo būdus bei metodus.
- Lavina vaikų artikuliacinį aparatą, smulkiają motoriką, foneminę klausą, formuoja garsinės analizės-sintezės, rišliosios kalbos įgūdžius, turtinta vaikų žodyną, ugdo kalbos gramatinį taisyklingumą.
- Bendradarbiauja su pedagogais, kitais specialistais bei vaikų tėvais.
- Brandina darželio bendruomenės teigiamas nuostatas į specialiųjų poreikių turinčius ugdytinius.
- Kaupia duomenis ir gamina mokymo priemones.
- Dalyvauja Vaiko gerovės komisijos veikloje.

Vaiko kalbos raida nuo 1 iki 7 metų

Nuo 1 iki 1,5 metų
Vaikas jau gali pasakyti nuo 2 iki 30 žodžių. Jeigu kaimynų mažylis iš skiemenų sudėlioja daug žodžių, dar nereiškia, kad jis išsaugą gablesnis už jūsiškį, puikiai išsiverčiantį su keliais žodeliais. Vaikas gali sakyti tik pirmą žodžio skiemenį, pavyzdžiui, ge (gerti). Tokio amžiaus vaikams

būdingi įvairūs garsų praleidimai, jis netaria pirmo arba paskutinio garso. Kartais tėvai išsigąsta, jei jų kūdikis iki šiol daug čiauškėjęs, skiemenavęs staiga liaujasi tai daręs. Kalbos raidai būdinga, kad 10-12 mėn. mažylis „prityla“. Kaip tik tuo metu vaikas nustoja čiauškėti ir mokosi tarti pirmus prasmingus žodžius. Šis periodas sutampa su bandymu atsistoti, eiti apie lovytės kraštą ir vaiko dėmesys nuo kalbos nukrypsta į kitus dalykus. Tačiau jei mama dažnai kūdikį skatina kartoti žodelius, netrukus jis pats sugebės daiktus įvardyti tikrais vardais.

1,5-2 metai

Šiame amžiuje gausėja žodynas, todėl 2 m. vaikutis jau sugeba daug pasakyti. Antrųjų metų pabaigoje galima išgirsti trijų keturių suderintų žodžių sakinius, tačiau dauguma vaikų kalba dviejų trijų žodžių sakiniais. Būna, kad vaikas paberia ir daugiau tarpusavyje nederančių žodžių. Kartais kalbos „šuoelis“ neįvyksta ir mažylis vartoja tik kelis pirmus žodžius arba ką nors pasakoja „savo“ kalba. Nereikia dėl to išgyventi, nes kiekvienas vaikas savitas. Nieko keista, jei toks kalbos „šuoelis“ įvyksta jau perkopus antruosius metus.

3 metai

Vaikas jau supranta ne tik paliepinimus, bet ir, pavyzdžiui, pasakojimą apie daiktus, kurių nėra šalia. Mažylis netaria tam tikrų garsų, juos painioja ir sukeičia vietomis. Besibaigiant tretiesiems metams, vaiko kalbą sudaro jau 1200-1700 žodžių. Nors jo suregzti sakinukai nebūtinai būna suderinti, tačiau vaikutis jau sugeba praktiškai viską pasakyti. Trečiais gyvenimo metais daugelis vaikų nesugeba ištartį garsų h, f, r, š, ž, č, dž. Šiame amžiuje prasideda labai įdomus reiškinys – žodžių kūryba, kuri suklesti tik ketvirtaisiais metais.

4 metai

Smarkiai tobulėja „naujadarų“ kūryba. Būna, kad minkština kai kuriuos priebalsius – sako *liova, liabas, liabai...* Pasitaiko, kad vis dar painioja garsus ar neištaria sudėtingesnės struktūros žodžių. Šiame amžiuje greitai vystosi rišlioji kalba, ilgėja, tobulėja sakiniai, nors kartais be konteksto jie sunkiai suprantami. Tėvams svarbu stebėti, ar vaikas sugeba rišliai kalbėti, dėlioti žodelius į sakinius, atskleisti savo mintis. Maždaug iki 5 m. daugiausiai vystosi vaiko kalba.

5 metai: greitakalbė

Rišlioji kalba vystosi itin sparčiai. Vaikas su tėvais jau bendrauja dialogu, o kartais mėgsta ir pats vienas su savimi pasikalbėti. Jau sugeba ką nors nuosekliai papasakoti, tačiau pasakojimas dar susijęs su kokia nors esama padėtimi. Nuo 2 iki 5 m. pabaigos vaikams, ypač greitakalbiams, būdinga kelis kartus pakartoti atskirus skiemenis (fiziologinė iteracija). Tokia kalba panaši į

mikčiojimą, tačiau tai įprasta, ypač jei vaikas kupinas įspūdžių ir nori kuo greičiau jais pasidalyti.

6-7 metai

Aiškios mintys. Šio amžiaus vaikas žaidžia ir daug bendrauja su bendraamžiais. Bet kalba jis du tris kartus mažiau nei penktaisiais gyvenimo metais. Jau nebesikalba pats su savimi, o rišlioji kalba lieka tokia, kokia buvo ir prieš metus. Susidaro įspūdis, kad vaiko kalba nesivysto, netobulėja, bet yra ne visai taip. Tai vadinama išorinės kalbos perėjimu į vidinę, paprastai tariant, vaikas mokosi atskleisti savo mintis, reikšti tai, ką galvoja.

Kokie požymiai gali rodyti kalbos sutrikimą?

Tėvams būtina susirūpinti, jeigu:

- vienerių – dvejų metų vaikai netaria jokių garsų;
- trejų metų vaikutis vartoja tik pavienius žodelius, garsus, garsažodžius;
- ketverių – penkerių metų vaikai kalba netaisyklingais sakiniais, nederina žodžių sakiniuose, vaiko kalbą sunkiai supranta aplinkiniai;
- penkerių su puse – šešerių metų vaikas dar netaisyklingai taria garsus, kitaip tariant – švepluoja;
- vaikas mikčioja;
- vaikas turi kitų raidos problemų.

Būdingiausi ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos sutrikimai

Kalbos sutrikimai – tai įvairūs nukrypimai nuo bendrinės kalbos normų, esant normaliai klausai ir intelektui. Skiriant kalbos nukrypimus kuriai nors kalbos sutrikimų kategorijai, būtina atsižvelgti į kalbančiojo amžių. Vaikų kalbos raidos tempai gali labai skirtis. Tie skirtumai priklauso nuo įgimtų savybių, kalbinės bei kultūrinės aplinkos. Vieni vaikai pirmuosius žodžius taria 9-10 mėn., kiti tik 15 mėn. Vienų frazinė kalba atsiranda antrųjų, kitų tik trečiųjų metų pabaigoje. Atsižvelgiant į vyraujančią kalbinės veiklos sutrikimą, išskiriami:

- fonetiniai kalbėjimo sutrikimai (šveplavimas),
- kalbos neišsivystymas

Fonetiniai kalbėjimo sutrikimai (šveplavimas)

Tai įvairūs garsų (dažniausiai priebalsių) tarimo sutrikimai. Vaikai, turintys tokius sutrikimus, gerai girdi ir skiria kalbos garsus, turi pagal amžių pakankamų garsinės analizės ir sintezės įgūdžių.

Šis sutrikimas gali būti įvairaus laipsnio – nuo visiško negebėjimo tarti kalbos garsų iki vieno ar kito garso netarimo bei netaisyklingo garso ar garsų grupės tarimo. Būdingesni šveplavimo tipai:

- garsų keitimas – vaikas visai nemoka tarti garso ir keičia jį kitu („š“ į „s“, „ž“ į „z“, „r“ į „l“ ir kt.). taip jis garsus gali keisti nuolat ir nepastoviai (atskirai garsą ištaria, žodyje – ne);
- garsų praleidimas – vaikas, nemokėdamas ištartį garso, jį praleidžia (ropė – opė);
- garsų tarimo iškraipymas – netaisyklingai veikia kalbos padargai (pvz.: s, z, c – tariami kišant liežuvį tarp dantų ; „k“ keičiamas į „t“; „g“ į „d“, „r“ į „l“ ir kt.);
- garsų painiojimas – moka tarti atskirai garsą, bet žodžiuose ar sakiniuose painioja juos su kokybiškai panašiais garsais (s-š, p-b, z-ž, l-r ir kt.).

Kalbos neišsivystymas

Dėl įvairių priežasčių vėluoja kai kurių vaikų visos kalbos sistemos grandžių plėtotė. Vaikai vėliau išmoka tarti garsus, lėtai gausėja žodynas, ilgą laiką kalba agramatiškais sakiniais. Tokiems vaikams nustatomas kalbos neišsivystymas. Būdinga, kad šie vaikai pradeda kalbėti vėlai, būdami 3-4 metų, kartais ir vyresni. Skiriami trys kalbos neišsivystymo lygiai:

- žymus,
- vidutinis,
- nežymus.

Žymus kalbos neišsivystymas nustatomas tada, kai nėra jokių rišliosios kalbos pradmenų, žodžiai nesiejami gramatiniais ryšiais, žodyne vyrauja garsažodžiai arba neatpažįstamai iškraipytais žodžiais, pavadinančiais pačias aktualiausias vaikui būsenas, daiktus („popa“- skauda, „niam“- valgyti, „lele“- vaikas ir pan.). Vaikas gali atlikti tik kai kurias kalbos supratimo užduotis (vykdyti elementarius paliepimus - „duok“, „ateik“ ir pan.; parodyti buitinius objektus).

Vidutinis kalbos neišsivystymas nustatomas tada, kai vaikas negeba sukurti pasakojimo, bet gali atsakyti į klausimus bent vienu žodžiu, atlikti kai kurias lengvesnes gramatines užduotis (vienaskaitą pakeisti daugiskaita), pavadinti dalį daiktų ir veiksmų paveikslėliuose. Tačiau jo kalboje dar gausu agramatizmų, žodžių derinimo sakinyje klaidų, neištaria ilgesnių negu dviejų skiemenų žodžių, dažniausiai neištaria arba keičia kitais daug garsų, sutrikęs girdimasis suvokimas.

Nežymus kalbos neišsivystymas nustatomas, kai vaikas turi rišliosios kalbos pradmenis, gali sudaryti pasakojimą, bet jis yra skurdus, daug agramatizmų. Vaikui sunku atlikti gramatines užduotis, sunku ištartil ilgesnius, sudėtingesnius savo garsine-skiemenine struktūra žodžius. Tartis šių vaikų dažniausiai netaisyklinga, neišlavėjęs girdimasis suvokimas.

Sulėtėjusi kalbos raida

Tai lėtesnė kalbos įgūdžių (garsų tarimo, žodyno, rišliosios kalbos, gramatiškai taisyklingos kalbos plėtotės) negu daugumos bendraamžių. Ji būdingesnė lėtesnės psichinės brandos ar turintiems specifinių pažinimo problemų vaikams. Sulėtėjusią kalbos raidą nuo kalbos neišsivystymo skiria laikas, per kurį vaikas išmoksta kalbėti, kai įtariamas sutrikimas ir intensyviai pradedama dirbti. Vaikai su sulėtėjusia kalbos raida, kalbą išmoksta tuo pačiu nuoseklumu, tačiau daug lėčiau nei bendraamžiai, bet greičiau, nei vaikai su kalbos neišsivystymu. Intensyvi mokytojo pagalba padeda greitai normalizuoti kalbą.

Kalbos ir kalbėjimo sutrikimų priežastys

- Kalbai formuotis reikalingas pakankamas protinis ir fizinis išsivystymas, normalūs jutimo organai, ypač klausa, regėjimas, normalus kalbos aparatas. Esant bent vienam iš šių komponentų pažeidimų, kalbos raida vienaip ar kitaip sutrinka.
- Kalbos sutrikimo priežastys: **pirmiausia - nėštumo patologijos**: intoksikacijos, įvairūs virusiniai susirgimai, vartotas alkoholis, antibiotikai, migdomieji, psichinės ar fizinės traumos, rezus minus faktorius ir kt. Ypač kalba sutrinka, kai neigiami veiksniai pasireiškia pirmais nėštumo mėnesiais.

- Įtakos gali turėti ir **gimdymo traumos, paveldimumas**: ankstyvas gimdymas, deguonies stoka, pavyzdžiui, kai, gimdamas kūdikis pridūsta. Taip pat - persirgtos smegenų ligos pirmaisiais gyvenimo metais, galvos traumos, paveldėtos neigiamos kalbos sąvybės, neigiami socialiniai buitiniai veiksniai.

Patarimai, kaip tėveliai namuose gali lavinti mažųjų kalbą:

- KALBĖJIMAS SU SAVIMI – įgarsinti tai, ką jūs darote.
- PARALELINIS KALBĖJIMAS – įgarsinti vaiko atliekamas veiklas.
- REPETICIJOS – dažnai kartoti naujus žodžius.
- SUPAPRASTINTI – vaikui kalbėti aiškiai ir paprastai.
- PRIDĖTI – pasakykite vienu žodžiu daugiau nei pasakė vaikas.
- MODELIUOTI – dažnai sakyti vaikui žodžius, kuriuos norite, kad jis pakartotų.
- IMITAVIMAS – mokyti mėgdžioti suaugusiųjų veiklą ir kalbą.
- VIZUALINIS PASTIPRINIMAS – rodyti objektą ar daikto paveikslėlį, apie kurį kalbate.
- DALINTIS TIK PO 1 DAIKTĄ – jei vaikas norės daugiau, bus priverstas paprašyti.
- PASIRINKIMAS – duoti vaikui rinktis iš kelių daiktų: nori šito, ar šito?
- DAIKTŲ ATITRAUKIMAS – jei vaikas nepasiekia daikto, paprašo.
- UŽMARŠUMAS – perklausti vaiko kelis kartus ko jis norėtų.
- DOMĖJIMASIS – plačiai kalbėti apie vaiko pomėgius.
- NAUJIENOS – pasakoti vaikui naujus dalykus.
- DAINAVIMAS – dainuoti paprastas dainas, naujas ar jau žinomas.
- PAUZĖS – kalbant daryti pauzes, leidžiant vaikui įsiterpti.
- KLAUSIMAI – naudoti atviro tipo klausimus: kas čia važiuoja, mašina ar dviratis? Ko norėtum atsigerti, sulčių ar vandens?

Logopedės Viktorijos Valkavičiūtės tėvų konsultavimo laikas: pirmadieniais nuo 16 iki 18 val.

Taip pat galite užduoti savo klausimus el. paštu: valkaviciute.viktorija@gmail.com